

۴شنبه ۱۹/۱/۱۴۰۵-۱۹شوال ۱۴۴۷- ۸آوریل ۲۰۲۶- درس ۱۲۳ فقه الروابط از فقه مدیریت رفتار سازمانی از فقه انگیزش - نقشه جامع مصباح الشریعه - روابط اربعه - رابطه چهارم - رابطه کارکنان با همکاران - اصول سبعة - اصل هفتم - عدل و انصاف ۲- فقه الحدیث ۳ - حکم تناصف

❖ مسئله ۱۲۳: رفتار سازمانی منصفانه (تناصف) که حق را له و علیه فرد، گروه و سازمان مورد مراعات قرار می‌دهد، یک فریضه است؛ هرچند سخت است و البته فرهنگ تناصف باید با زیباترین شکل همواره مورد گفتمان‌سازی و فرهنگ‌سازی قرار گیرد

معلوم شد که یکی از مرادفات عدل انصاف است؛ به معنای این که هر چیز بر خود پسندیدی، بر هم کاران هم پسندد. و یکی دیگر از معنای عدل و انصاف، اعطاء الحق است. در این نوبت با یک راه‌برد معصومانه در ارتباط با اعطاء الحق آشنا می‌شویم. «الْحَقُّ مِثْلُ الَّذِي لِي عَلَيْكُمْ، وَ الْحَقُّ أَجْمَلُ الْأَشْيَاءِ فِي التَّوَاصُفِ، وَ أَوْسَعُهَا فِي التَّنَاصُفِ»^۱ که مأخوذ از خطبه‌ی امیرالمؤمنین علیه السلام است که حق در مقام شعار و سخن‌رانی و تواصف، زیباترین مقوله است. همه خود را حق طلب می‌دانند، ولی در تناصف، یعنی مقام انصاف و اعطاء الحق و احقاق الحق و تحقیق الحق، یعنی مقام تناصف، اوسع شیء است، یعنی میدان وسیعی دارد. و دیگر زیبا نیست، چون از مقام کلمات به مقام اجراء می‌رسد و عده‌ای مقاومت می‌کنند و ناراضی می‌شوند. همه راضی نیستند. در یک نسخه‌ی صحیح البلاغة دارد که: «أضيقها في التناصف»، بدل «اوسعها»^۲ که بلیغ‌تر به نظر می‌رسد، یعنی حق در مقام سخن زیباترین و در مقام اعطاء و اجراء تنگناترین است و این منطقی‌تر است. علت هم این است که «لَا يَجْرِي لِأَحَدٍ إِلَّا جَرَى عَلَيْهِ، وَ لَا يَجْرِي عَلَيْهِ إِلَّا جَرَى لَهُ». حق را اگر جاری کنیم در خصوص یک نفر، در مورد خودمان هم جاری می‌شود و اگر علیه ما اعمال شود، به نفع ما هم جاری می‌شود و تنها استثناء این قاعده خدای تبارک و تعالی است که حق دارد مطلقاً و حقی علیه او نیست و باقی حتی معصوم علیه السلام که حاکم هم باشد با رعیت حق و تکلیف متقابل دارد لذلک قال علیه السلام: «قَدْ جَعَلَ اللَّهُ تَعَالَى لِي عَلَيْكُمْ حَقًّا بِوَلَايَةِ أَمْرِكُمْ وَ مَنْزِلَتِي الَّتِي أَنْزَلَنِي اللَّهُ عَزَّ ذِكْرُهُ بِهَا مِنْكُمْ وَ لَكُمْ عَلَيَّ مِنْ الْحَقِّ مِثْلُ الَّذِي لِي عَلَيْكُمْ». رعایت این حق و اعطاء آن عبارت از انصاف است که رعایت انصاف متقابل در سازمان واجب است، لقلوه علیه السلام: «انصف الناس» در حکم حکومتی به اشتر نغمی علیه السلام و این تناصف است. احقاق حق در عمل است، البته حق در تواصف هم اجمل است، یعنی باید با زیبایی اعطاء حق را فرهنگ‌سازی کند، فتدبر. فنحصل که رفتار سازمانی منصفانه (تناصف) که حق را له و علیه فرد، گروه و سازمان مورد مراعات قرار می‌دهد، یک فریضه است؛ هرچند سخت است و البته فرهنگ تناصف باید با زیباترین شکل همواره مورد گفتمان‌سازی و فرهنگ‌سازی قرار گیرد.^۳

۱ الله-عَزَّ ذِكْرُهُ-بِهَا مِنْكُمْ، وَ لَكُمْ عَلَيَّ مِنْ الْحَقِّ مِثْلُ الَّذِي لِي عَلَيْكُمْ، وَ الْحَقُّ أَجْمَلُ الْأَشْيَاءِ فِي التَّوَاصُفِ، وَ أَوْسَعُهَا فِي التَّنَاصُفِ، لَا يَجْرِي لِأَحَدٍ إِلَّا جَرَى عَلَيْهِ، وَ لَا يَجْرِي عَلَيْهِ إِلَّا جَرَى لَهُ، وَ لَوْ كَانَ لِأَحَدٍ أَنْ يَجْرِيَ ذَلِكَ لَهُ، وَ لَا يَجْرِي عَلَيْهِ، لَكَانَ ذَلِكَ لِلَّهِ خَالِصاً دُونَ خَلْقِهِ؛ لِقُدْرَتِهِ عَلَى عِبَادِهِ، وَ لِعَدْلِهِ فِي كُلِّ مَا جَرَتْ عَلَيْهِ ضُرُوبُ قَضَائِهِ، وَ لِكَيْ جَعَلَ حَقَّهُ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يُطِيعُوهُ، وَ جَعَلَ كِفَارَتَهُمْ عَلَيْهِ بِحَسَنِ الثَّوَابِ، تَفَضُّلاً مِنْهُ، وَ تَطَوُّلاً. (کلینی، کافی (ط دار الحدیث)، ج. ۱۵، ص. ۷۷۷)

۲ التَّوَاصُفِ وَ أَضْيَقُهَا فِي التَّنَاصُفِ لَا يَجْرِي لِأَحَدٍ إِلَّا جَرَى عَلَيْهِ وَ لَا يَجْرِي عَلَيْهِ إِلَّا جَرَى لَهُ وَ لَوْ كَانَ لِأَحَدٍ أَنْ يَجْرِيَ لَهُ وَ لَا يَجْرِيَ عَلَيْهِ لَكَانَ ذَلِكَ خَالِصاً لِلَّهِ سُبْحَانَهُ دُونَ خَلْقِهِ لِقُدْرَتِهِ عَلَى عِبَادِهِ وَ لِعَدْلِهِ فِي كُلِّ مَا جَرَتْ عَلَيْهِ ضُرُوفُ قَضَائِهِ وَ لِكَيْتَهُ سُبْحَانَهُ جَعَلَ حَقَّهُ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يُطِيعُوهُ وَ جَعَلَ جَزَاءَهُمْ عَلَيْهِ مُضَاعَفَةَ الثَّوَابِ تَفَضُّلاً مِنْهُ وَ تَوْسَعاً بِمَا هُوَ مِنَ الْمَزِيدِ أَهْلُهُ. (صحیح البلاغة (للصباحي صالح)، ص. ۳۳۳)

۳ درس ۱۲۳ فقه الروابط از سلسله‌ی فقه الاداره، ۱۹ شهر شوال ۱۴۴۷.